

Oponentský posudek: **Dopad distančního vzdělávání na prožívání učitelů 1. stupně ZŠ**

Diplomová práce Martiny Loulové se zaměřuje na povahu a vývoj prožívání vyučujících, kteří byli nečekaně postaveni před novou pracovní i profesní výzvou v podobě zavedení distanční výuky během pandemie. Jedná se o téma, které je zcela zřejmě aktuální a jako ojedinělý fenomén si zasluhuje výzkumnou pozornost.

Autorka volí standardní členění práce na část teoretickou a empirickou. Teoretická část představuje popisuje právní i společenské pozadí distančního vzdělávání, vymezuje základní teoretické pojmy a zaměřuje se zejména na dopady velkých životních změn na prožívání jedinců. Oceňuji solidní zpracování teoretické části, a to jak po obsahové, tak po formální stránce. Z hlediska obsahu autorka vystavěla přehlednou logickou strukturu, která zahrnuje vše podstatné a současně se zbytečně nezabývá oblastmi, které pro daný jev podstatné nejsou. Autorka reflektuje současné poznání o dopadech distanční výuky a cituje výzkumy z posledního roku. V otázkách reakce na stres shrnuje spíše starší teoretické texty, ale věnuje se také aktuálně hojně zkoumanému syndromu vyhoření jako vyústění dlouhodobého chronického stresu v práci s lidmi. Vlastní vstupy autorky dotvářejí a udržují kontinuitu a logickou návaznost uvnitř celé teoretické části a postup od společenského pozadí ke konkrétnějším reakcím na stres ze strany jedince napomáhá dobré úvodní orientaci v tématu.

Výzkum, který je základem empirické části, je založen na analýze polostrukturovaných rozhovorů s patnácti učitelkami a učiteli. Jedná se tedy o informace získané přímo od zdroje, navíc s podporou autorčina oborového zaměření, jímž je učitelství prvního stupně. Otázky, které autorka v rozhovoru kladla, nejsou v textu přímo představeny, ale je představen rámec témat, která vzešla z teoretické přípravy a která měla autorka dobře připraveny. Polostrukturovaný rozhovor je pro dané téma dobrou volbou.

Rozhovory byly sbírány po dobu jednoho roku, od jara 2021 do jara 2022, částečně v rámci jiného projektu, částečně samotnou autorkou. Autorka to uvádí mezi limity výzkumu, ale nedomnívám se, že to má na výsledek podstatný vliv. V této souvislosti bych se ráda autorky otázala, zda během analýzy vnímala rozdíl mezi prožíváním učitelů v rozhovorech z počátku a z konce výzkumu; zda se nějak odlišuje reflexe učitelů, kteří měli aktuální, čerstvou zkušenost a nadále jim “hrozila” řada nečekaných karantén a dalších přechodů na DV, a učiteli, kteří o své zkušenosti hovořili s větším odstupem, v době, kdy se situace zdála spíše stabilní.

K popisu metodologie mám jednu poznámku: do budoucna bych doporučila autorce směřovat k větší přesnosti v užívání pojmů, například je dobré odlišit data kvalitativní povahy a jejich nematematickou analýzu namísto obecného uvedení, že byl realizován “kvalitativní výzkum”. Podobně je tomu v případě uvedených metod výzkumu: autorka užívá některé postupy a techniky metody zakotvené teorie, nikoli “metodu” otevřeného a axiálního kódování. Pro případné další práce podobné povahy

autorce doporučuji obeznámit se s postupy tematické analýzy (Braun & Clarke, 2006), která se podobě jejího výzkumu nejvíce blíží.

Oceňuji podrobný popis vzorku a také procesu jeho výběru. Vzhledem k současnému trendu ve vědě bych zvažila zmínku o etických aspektech výzkumu, zejména komunikaci s respondenty ohledně souhlasu s užitím rozhovoru a zajištěním jejich anonymity. Vzhledem k tomu, že nejde povětšinou o vysloveně intimní témata, není to nezbytně nutné, nicméně všude tam, kde mluvíme o prožívání, rodinných vztazích participantů apod. je dobré i tuto stránku ošetřit a zmínit to v textu práce.

Výzkumné otázky jsou formulovány jasně, srozumitelně a v rozsahu, který umožňuje diplomová práce, jsou také zodpovězeny. Provedená analýza se jeví jako poctivá a dobře strukturovaná. Také text prezentující výsledky výzkumu je přehledný a vzniklé kategorie vystavěné do srozumitelné hierarchie. Autorka je trefně doprovází vlastními průvodními komentáři. Text navíc graduje od obecnějších intervenujících podmínek přes konkrétní prožívání změny směrem k následkům distanční výuky v prožívání vyučujících. Poslední kapitola nazvaná Hranice by mohla být logicky zařazena spíše mezi následky, protože se jedná o především zpětnou reflexi vlastních profesních a pracovních hranic. Současně se kapitola Hranice mírně blíží charakteru diskuze a místy se přelévá spíše do interpretací a reflexí autorky z jejího osobního pohledu. V každém případě ale oceňuji, že si autorka tématu osobních a pracovních hranic v celém souboru dat povšimla a věnovala mu pozornost. Čtení jejího textu by mohlo být užitečné pro řadu začínajících učitelů, a to právě s ohledem na otázku hranic.

V rámci intervenujících podmínek zaujme citace učitelky, která se ocitla současně v roli učitelky druháků a v rol matky prvňáčka. V rámci své pomáhající profese a ve spojení s nevelkou profesní zkušeností mnohdy podlehla dojmu, že svou profesi musí vykonávat stále stejně skvěle jako dříve, bez ohledu na “nemožnost” dostát výzvám, které doba přinesla, a že je nutné tomu podřídit také potřeby vlastního dítěte. V jiných případech to pak byly potřeby osobní, volný čas apod. Čtení této diplomové práce tak dává znovu nahlédnout, že zátěž, kterou nevyhnutelně prožíval každý, zejména pak rodiče dětí, byla v případě učitelů skutečně enormní a že ne všichni jí byli schopni čelit bez následků na vlastním zdraví. To významně poukazuje k potřebě podporovat reflexi vlastních pracovních zkušeností a svého prožívání v profesi učitelů a také více reflektovat péči o duševní zdraví jedince v perspektivě školního provozu.

Dalším přínosným aspektem, kterého si autorka v rámci kategorizace všímá, je spolupráce vyučujících s rodiči. Je zřejmé, že učitelé a rodiče se během distanční výuky ocitli mnohem palčivěji “na jedné lodi” a že ne vždy bylo snadné takovou loď uřídit. Mezi zjevné pozitivní aspekty nové situace naopak patří skutečnost, že učitelé ocenili podporu a spolupráci rodičů a že rodiče pocítili dříve nereflektovanou důležitost učitelské autority a pracovní atmosféry, kterou přináší fyzická účast dítěte na výuce ve škole.

Kapitola Diskuze je v rámci vymezeného tématu také pěkně zpracovaná; autorka shrnuje a komentuje výsledky výzkumu a dává je do souvislosti se zavedenými teoriemi i novými výzkumy.

Autorka v průběhu práce reflektuje také další téma, které je třeba zmínit, a to otázku, nakolik byl primárním zdrojem stresu “pouhý” přechod na DV a nakolik se zdroje stresu kryjí s tím, co přímo zažívali také další občané, a sice celková společenská změna, množství zdravotních rizik spojených s nemocí a obavami z nové, neznámé situace.

Chyby v textu, zejména chyby mluvnické (příčestí minulé na řadě míst či tvary jako “nabití zkušeností”), ukazují na nedotaženou kontrolu textu v samém závěru jeho tvorby. Místy se gramatické chyby stávají překážkami v porozumění textu a zbytečně kazí dojem z jinak zdařilé práce.

Celkově práce splňuje požadavky kladené na diplomovou práci a doporučuji ji k obhajobě. Autorka prokázala schopnost realizovat vlastní výzkum a prezentovat jeho výsledky v uspořádaném textu.

V Praze 1.9.2022

PhDr. Veronika Francová, Ph.D.